

Ammattitaito- kilpailujen hyödyntäminen perusopetuksen oppilaan koulutus- ja ammattiura- valinnassa

---

Jukka Lerkkänen

Yliopettaja, KT

Jyväskylän ammattikorkeakoulu, ammatillinen opettajakorkeakoulu

jukka.lerkkanen@jypoly.fi

Ritva Sopanen

Yliopettaja, YTL

Jyväskylän ammattikorkeakoulu, ammatillinen opettajakorkeakoulu

ritva.sopanen@jypoly.fi

Koulutus- ja uravalinta epätyypillistyvässä ammattikentässä

Jälkimodernissa yhteiskunnassa on koulutus- ja uravalinta tullut monimutkaisemmaksi. Tämä johtuu useasta koulutukseen ja ammatteihin liittyvästä muutoksesta. Koulutukseen liittyviä muuttujia ovat olleet esimerkiksi avautuneet ja verkottuneet opiskeluympäristöt

(Vuorinen 1998). Tällä on tarkoitettu oppilaitosuudistuksia sekä opintojen lisääntyvää henkilökohtaistamista.

Vastaavasti ammatteihin liittyvänä muutoksena ovat olleet epätyypillisten työsuhteiden yleistyminen ja ammattiuran useat eri vaiheet (Julkunen & Nätti 1997). Nuorten käsitykset ammateista ja niihin valmistavasta koulutuksesta vastaavat yllättävän harvoin todellisuutta (Lerkkänen 2002). Näistä syistä esimerkiksi Koulutuksen ja tutki-

muksen kehittämissuunnitelmassa on painotettu ohjauksen korkeaa laatua, koulutuksellista tasa-arvoa ja elinikäistä oppimista (Opetusministeriö 2004). Lisäksi on todettu, että koulutus- ja uravalintaa tukevaa informaatiota on saatavilla runsaasti. Sen sijaan ongelmana on, miten informaatio saadaan muutettua sellaiseen muotoon, että se jäsenyy valitsijalle tiedoksi. Näin ollen ammattitaitokilpailut voivat tarjota erinomaisen mahdollisuuden kokemusperäisen tiedon hankintaan valinnan tueksi.

Projektin tavoitteet

Jyväskylän ammattikorkeakoulu järjesti WorldSkills 2005 Helsinki-tapahtumassa arviolta 40.000 nuorelle ohjauspalveluja, jotka tukivat nuoren koulutus- ja uravalintaa. Tämän kaltaisia palveluja ei ole aikaisemmin liittynyt ammattitaitokilpailuihin. Palvelun toimijoina olivat Ammatillisen opettajakorkeakoulun yhdeksän kouluttajaa ja heidän 90 opiskelijaansa.

Projektin tavoitteet jakautuivat pedagogisiin ja sisällön toteuttamisen tavoitteisiin. Pedagogisina tavoitteina oli ensinnäkin tukea ammattituntemuksen lisääntymistä ja syvenemistä. Tavoitteen pääkohderyhmänä olivat perusopetuksen oppilaat, oppilaan ohjaajat ja opettajat. Sen lisäksi toiminta kohdistui myös II asteen opiskelijoihin ja heidän opinto-ohjaajiinsa sekä opettajiinsa.

Toisena tavoitteena oli kehittää ja monipuolistaa uraohjauksen toteuttamista. Uraohjaus on todettu useassa selvityksessä varsin heikosti hoidetuksi ohjauksen osa-alueeksi (Numminen ym 2002). Ammattitaitokilpailuja ei

ennen tätä projektia ole osattu hyödyntää uraohjauksen välineenä.

Kolmas tavoite ja Helsingin kilpailujen yksi erityispiirre oli vahvistaa erilaisen oppijan huomioonottamista ohjauksessa. Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden palvelut otettiin huomioon niin ennakkosuunnittelussa, materiaalin valmistuksessa kuin tapahtuman aikana toteutetuissa palveluissa.

Projektin sisällöllisenä tavoitteena oli tuottaa oppilaiden, opettajien, opinto-ohjaajien ja muiden kiinnostuneiden käyttöön tarkoitettua ennakko- ja virikemateriaalia. Materiaali sisälsi ennakotehtäviä sekä tehtäviä kisa-alueella. Materiaali oli jaoteltuna viiteen opintopolkuun. Opintopolut jäsensivät myös nuorten ja erityisryhmien koulutus- ja uravalintaa tukevien opastuspalveluiden tuottamista ja organisoimista kilpailujen aikana.

Toisena sisällöllisenä tavoitteena oli toteuttaa alueellisia informaatiotilaisuuksia tapahtumasta. Tilaisuudet järjestettiin ammatillisen opettajakorkeakoulun opiskelijoiden omissa oppilaitoksissa. Lisäksi alueellisia informaatiotilaisuuksia järjestettiin niissä oppilaitoksissa, joissa ammatillisen opettajakorkeakoulun opiskelijat suorittivat harjoittelujaan.

Kolmas tavoite oli ammatillisen opettajakorkeakoulun kansainvälisen opettajankoulutusryhmän vastuulla. He järjestivät kansainvälisten vieraiden opastusta tapahtuman aikana usealla eri kielellä.

Projektin pedagogiset ja sisällölliset tavoitteet olivat hyvin yhteydessä opinto-ohjaajakoulutuksen ja amma-

tillisen erityisopettajakoulutuksen tavoitteisiin. Projektin avulla opiskelijat saivat kokemuksia ja valmiuksia hyödyntää ammattitaitokilpailuja erilaisen opiskelijoidensa ohjauksessa ja urasuunnittelussa.

Lisäksi WorldSkills 2005 -tapahtuma soveltui hyvin Jyväskylän ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehittämistoimen strategiaan (2004). JAMKin tavoitteena on tukea tutkimus- ja kehitystyöllään elinkeino- ja työelämän toimialoja ja osallistua niiden kehittämisohjelmiin. Tässä yhteydessä tukeminen on tarkoittanut nuorten hakeutumisen ohjaamista tapahtuman ammattialoille. Opintojen jatkamista ajatellen ammatilliset opinnot ovat erinomainen pohja ja väylä myös ammattikorkeakouluopintoja varten. Lisäksi tavoitteena on, että ammattikorkeakoulun koulutus ja opetustyö sekä tutkimus- ja kehittämistyö tukevat ja vahvistavat toisiaan.

Toiminnan organisoituminen

Projektin päällikkönä toimi yliopettaja Ritva Sopenen. Hän vastasi toiminnan hallinnollisesta johtamisesta. Projektin sisällöllistä suunnittelua ja toteuttamista johti yliopettaja Jukka Lerkkanen. Suunnittelu tehtiin yhteistyössä opinto-ohjaaja-, erityisopettaja- ja kansainvälisen opettajankoulutuksen kouluttajien sekä opiskelijoiden kanssa.

Projektin alussa Ammatillisen opettajakorkeakoulun opinto-ohjaajan ja erityisopettajan koulutusten opetussuunnitelmiin kirjattiin projektiin osallistuminen. Toimijoiden haku aloitettiin opiskelijavalinnan yhteydessä keväällä 2004. Tällöin kerrottiin mah-

---

Miten uravalintaa koskevia virikkeitä voidaan tehostaa?

---

dollisuudesta osallistua tapahtumaan. Osa opiskelijoista kiinnostui toiminnasta niin paljon, että he tekivät hankkeesta opiskeluunsa liittyvän kehittämishankkeen. Opiskelijoiden kehittämishankkeet valmistuvat joulukuussa 2005 ja näistä toimitetaan julkaisu.

Idea ammattitaitokilpailujen sekä koulutus- ja ammattiuravalinnan yhdistämiselle syntyi edellisissä ammattitaitokilpailuissa St. Gallenissa, jossa ki-soja seurasi myös neljä Jyväskylän ammattikorkeakoulun ammatillisen opettajakorkeakoulun edustajaa. Massiivinen tapahtuma kirvoitti erilaisia pohdintoja: kuinka tällainen tapahtuma voi jäsenyä muutamia tunteja kestävä vierailun aikana? Miten välähdykset hienoista ammatillisista suorituksista voivat synnyttää virikkeitä oman ammatillisen tulevaisuuden suunnitteluun? Miten ammatin- ja uravalintaa koskevia virikkeitä voidaan tehostaa? Koulutuspäällikkö Ritva Sopenen kollegoineen lähti kehittämään ideaa

ammatinvalinnan mahdollisesta pedagogisesta ja uraohjauksellisesta mu-
kaantulosta seuraavassa WorldSkills -
tapahtumassa. Idea sai runsaasti kan-
natusta WorldSkills 2005 Helsinki-or-
ganisaatiolta ja yhteissuunnittelun
tueksi perustettiin kouluyhteistyön oh-
jausryhmä. Ryhmään kuului edustajia
tapahtuman järjestäjien ja JAMKin li-
säksi Opetushallituksesta, Taloudelli-
sesta tiedotustoimistosta, Helsingin
kaupungilta ja kauppakamarista.

Projektiavustusta palvelun tuotta-
mista varten JAMK sai Opetusministe-
riöltä. Projektiavustus käytettiin osal-
listujien matka- ja majoituskorvauksiin
sekä valmistelutyöhön. Merkittävä osa
työstä ja siten myös kustannuksista si-
sälyi ryhmien normaaleihin koulutus-
kustannuksiin. Siten ammatillisen
opettajakorkeakoulun opiskelijat ja
opettajat tuottivat kisoihin palveluna
merkittävän henkilötyövuosimäärän.

Toiminnan teorettinen viitekehys ja toiminnan arviointi

Tapahtumaan liittyvien ohjaus-
palvelujen teorettisena viite-
kehysenä oli koulutus- ja ura-
valintaan liittyvien päätöksentekotai-
tojen kehittäminen. Päätöksentekotai-
tojen katsottiin kehittyvän kognitiivis-
ten prosessien myötä. Sen vaiheita oli-
vat oppilaan valintaongelman tunnis-
taminen ja tavoitteen asettelu, koulu-
tus- ja urasuunnitelman laadinta, ta-
voitteen saavuttamisen kannalta rele-
vantin materiaalin hyödyntäminen
sekä valintaprosessin toteutumisen ete-
nemisen seuranta (Sampson & Rear-
don 1998).

Koulutus- ja uravalintaan liittyvä
pätöksentekoprosessi etenee viiden

vaiheen kautta (Sampson ym. 1996;
Lerkkanen 2002). Ensimmäisenä vai-
heena on ymmärtäminen. Se tarkoit-
taa, että opiskelija ymmärtää, että hä-
nellä on edessään elämäntilanne, jossa
tulee tehdä valintaa. Valintaa virittä-
vinä tekijöinä voivat olla mahdollisuus
toteuttaa itseään, korkea palkka tai
ammattit, joissa on työvoiman tarvetta.
Virittäytymistä koulutus- ja uravalin-
taan voivat tukea esimerkiksi ammatti-
taitokilpailuihin osallistuneiden nuor-
ten haastattelut tai heidän kilpailusuo-
ritustensa seuranta.

Toisena päätöksentekoprosessin
vaiheena on analyysi. Se tarkoittaa toi-
saalta itsetuntemuksen selventämistä
ja toisaalta kiinnostuksen herättämistä
koulutusta ja ammatteja kohtaan. Itse-
tuntemuksen selvittäminen tapahtuu
tarkastelemalla arvoja, kiinnostuksia,
taitoja ja ammatillisia mielenkiinnon
kohteita. Ammatillisen tiedon etsimi-
nen voi rajoittua päätöksenteon tässä
vaiheessa tasoon ”mitä haluan, mitä en
halua” tulevalta koulutukseltani tai
ammattiltani.

Kolmas päätöksentekoprosessin
vaihe on kiinnostuksen herättäminen
lisätiedon hankkimiseen koulutuksesta
ja ammateista. Kiinnostuksen herättä-
minen pohjautuu havaintoon, että
mahdollisuuksia on olemassa. Se voi
tapahtua esimerkiksi alan avoimien
työpaikkoja etsimällä lehdistä tai työ-
hallinnon sivuilta.

Neljäs vaihe päätöksentekoproses-
sissa on synteessin teko. Se on yhtäältä
erilaisten vaihtoehtojen etsimistä tai
samankaltaisten lajien löytämistä.
Tässä tapauksessa se voi tarkoittaa
omien polkujen valintaa tapahtumas-
sa. Toisaalta synteessin teko on tiivistä-

Tavoitteena on löytää ensi- ja toissijainen vaihtoehto.

---

mistä. Tiivistäminen tarkoittaa polulla olevien samankaltaisten lajien erojen tunnistamista ja ammattien arviointia suhteessa oppilaan ominaisuuksiin. Molempien tavoitteena on löytää muutamia ammatteja ja koulutusvaihtoehtoja lähempään tarkasteluun.

Päätöksentekoprosessin seuraava vaihe on arviointi. Sen tarkoituksena on asettaa muutama vaihtoehto paremmuusjärjestykseen. Paremmuusjärjestyksen laatiminen alkaa pohtimalla muuttujia, joiden valossa kerättyjä kokemuksia analysoidaan. Tavoiteltavaa on, että kuhunkin muuttujaan tunnistetaan sekä positiivisia että negatiivisia näkökulmia. Lisäksi tavoitteena on löytää ensi- ja toissijainen vaihtoehto.

Päätöksentekoprosessin toiseksi viimeinen vaihe on toimeenpano, joka on valintapäätöksen suunnittelua ja toteuttamista. Prosessin viimeinen vaihe on ymmärryksen syveneminen, jolloin arvioidaan syntynyttä valintapäätöstä.

Hankkeen avulla pyrittiin luomaan uusia mahdollisuuksia valintaa tukevan informaation käyttöön, joka puolestaan on oppimistapahtuma. Oppimista edistääkseen on henkilön kyettävä riittävästi valitsemaan, paikantamaan, luokittelemaan ja käyttämään informaatiota (Sampson ym. 2005). Tätä tarkoitusta varten kehitettiin hankkeessa internetsivuja ja 3-D-malli opintopoluista. Sivuilla oli harjoitteita, joita saattoi tehdä ennen tapahtumaa, tapahtuman aikana ja sen jälkeen. Lisäksi oli tapahtuman aikana tarjolla tehtäviä painetussa muodossa.

Informaation valitseminen käynnistää oppimisen. Valitsemisen helpottamiseksi oli tapahtumaan laadittu viisi opintopolkua jäsentämään tutustumista. Paikantamisella tarkoitetaan henkilön tarpeita vastaavan tiedon hankkimista. Paikantamista varten oppilaille tarjottiin tehtäviä, joilla he pystyivät henkilökohtaistamaan tapahtuman informaatiota. Luokittelu tarkoittaa sellaisen informaation hankkimista, joka maksimoi yksilön oppimispotentialia. Tässä yhteydessä luokittelu tehtiin ennakkotehtävien ja tapahtuman aikaisten tehtävien avulla. Urainformaation käyttäminen tarkoittaa lukemista, kuuntelemista tai informaation selailua ohjeiden mukaan.

Edellä luetellut internetissä ja tapahtuman aikaiset harjoitteet tukivat omaehtoista ohjausta. Tehokas omaehtoisten ohjauspalvelujen käyttö edellyttää, että käyttäjällä on mahdollisuus tarvittaessa henkilökohtaiseen tukeen (Moitus ym. 2001, 39). Henkilökohtaista tukea tapahtumassa edustivat erityistä tukea tarvitseville laaditut ryhmäopastuspalvelut sekä opastus opintopolkujen varrella.

Toimintaa arvioitiin kahdella tavalla: opiskelijoiden keräämän palauteaineiston sekä Opetushallituksen suorittaman ulkoisen arvioinnin perusteella. Tämän artikkelin kirjoittamisvaiheessa ei ollut arviointiaineistojen tuloksia vielä käytettävissä. Tapahtuman järjestäjien kanssa käydyissä palautekeskusteluissa todettiin, että järjestäjän ja JAMKin välisen sopimuksen mukaiset tehtävät toteutuivat.

Pohdinta

Ammattitaitokilpailujen sekä koulutus- ja uravalinnan ohjauksen yhdistäminen oli toimivaa. Yhdistäminen sai kiitosta sekä WordSkills organisaation presidentiltä Jack Dusseldorpilta että pääsihteeriltä David Hoey. Lehdistötilaisuudessa 27.5.2005 pääsihteerit David Hoey totesi, että uravalinnan aspekti on tullut kilpailuihin jäädäkseen.

Tehdyt toimenpiteet voidaan jakaa kahteen luokkaan: ennakkovalmistautumiseen ja toimintaan tapahtumassa. Ennakkovalmistautumista olivat toimintamallin suunnittelu ja testaus, internetiin laaditut tehtävät sekä selkokielen materiaali. Myös opiskelijoiden pitämät informaatiotilaisuudet oppilaitoksissa kuuluivat tapahtuman ennakkovalmisteluun. Edellä luetellut toimenpiteet valmistuivat ajoissa.

Ennakkovalmistautumisen toimenpiteet tuottivat tulosta. Nettisivut olivat käytössä tammikuusta 2005 alkaen ja osa perusopetuksen oppilaista oli huolellisesti valmistautunut tapahtumaan. Ennakkovalmistautumista vaikeutti se, että informaatiotilaisuuksiin sopiva jaettava materiaali valmistui vasta keväällä. Lisäksi yleistietoa Mes-

sukesuksesta ja kisapaikasta sekä kaikesta siellä tapahtuvasta olisi tarvittu toimijoille huomattavasti enemmän. Ennakkoinformoinnissa tulee pyrkiä selkeyteen ja yksinkertaisuuteen. Tästä esimerkkinä voidaan pitää kisapaikan opasteiden ja värikoodien käyttöä ennakkoinformaation mukaisina myös itse tapahtumassa. Ennakkoinformointiin ja etukäteissuunnitteluun tulee panostaa riittävästi resursseja.

Tapahtuman aikana useat eri organisaatiot tarjosivat osittain päällekkäisiä ohjauspalveluja. Eri opasryhmien ja oppaiden väliseen yhteistyöhön sekä toiminnan koordinointiin olisi ollut tarpeen kiinnittää enemmän huomiota jo ennakkovalmisteluissa, jolloin eri toimijat ja tehtävät voivat paremmin tukea toisiaan. Palvelujen toteuttajien välisessä suunnittelussa, tiedonkulussa ja toiminnassa oli puutteita, joista on useita esimerkkejä. Ammatillisen opettajakorkeakoulun kansainvälisen opettajakoulutuksen ryhmän toiminnalla oli päällekkäisyyttä Opetushallituksen toteuttaman opastusten kanssa. Kansainvälisen opettajakoulutuksen opiskelijoiden tarjoamia monipuolisia palveluja olisi voinut hyödyntää merkittävästi enemmän. Lajioppaiden ja opinto-ohjaajaopiskelijoiden ohjaus ei kaikissa pisteissä toiminut mielekkäällä tavalla. Myös erityisryhmiä ilmoitettiin varsin vähän suhteessa kävijämäärään, joskin kisavieraksi tulleet erityisryhmät saivat joka tapauksessa heille kohdennettua erinomaista palvelua.

Tapahtumaa varten oli järjestäjä suunnitellut reppukonseptin, jossa tarjottiin tapahtumaa osana koulujen luokkaretkeä. Reppukonseptiin olisi voinut hyvin lisätä polkuopastuksia.

Messukeskus oli sinällään erinomainen ympäristö tapahtuman järjestämiseen. Kuitenkin opintopolkujen näkyvyyteen tulee jatkossa kiinnittää riittävästi huomiota. Polut oli mahdollista tunnistaa jalanjälki-symbolista ja oppaiden yhtenäisistä kisa-asusteista. Suurten yleisömäärien aikana polkujen näkyvyys oli rajallinen. Yhtäläillä tulee jatkossa kiinnittää huomiota joidenkin kilpailulajien näkyvyyteen.

Tulevaisuuden kehittämiskohteena on polkujen ja materiaalien jatkohyödyntäminen. Hankkeelle on tärkeää, että tehdyt toimenpiteet ja arviointitulokset raportoidaan kansainvälisesti. Tämä on merkittävää, jotta kokemuksia voidaan hyödyntää niin Taitaja-kilpailuissa kuin WorldSkills-tapahtumissa. Hankkeessa laaditut materiaalit ovat tapahtuman jälkeen saatavissa Skills Finlandin ja Taitaja-kilpailun palvelimelta ja niitä voidaan hyödyntää monipuolisesti ammatinvalintaa ja uraohjausta tukevana välineenä. Amatillisen opettajakorkeakoulun opiskelijoille osallistuminen antoi sekä tilaisuuden olla toimijana merkittävässä kansainvälisessä tapahtumassa että runsaasti kokemusta vastaavien palvelujen järjestämisestä muissa tilanteissa.

Lähteet

Julkunen, R. & Nätti, J. 1997. Työn jakaminen: moraalit, talous, politiikka. Tampere: Vastapaino.

Jyväskylän ammattikorkeakoulu. 2004. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan strategia.

Lerkkanen, J. 2002. Koulutus- ja uravalinnan ongelmat. Koulutus- ja uravalinnan tavoitteen saavuttamista haittaavat ajatukset sekä niiden yhteys ammattikorkeakouluopin-tojen etenemiseen ja opiskelijoiden ohjaustar-

peeseen. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 14.

Moitus, S., Huttu, K., Isohanhi, I., Lerkkanen, J., Mielityinen, I., Talvi, U., Uusi-Rauva, E. & Vuorinen, R. 2001. Opintojen ohjauksen arviointi korkeakouluissa. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 13:2001. Helsinki: Edita.

Numminen, U., Jankko, T., Lyra-Katz, N., Nyholm, N., Siniharju, M. ja Svedlin, R. 2002. Opinto-ohjauksen tila 2002. Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa sekä koulutuksen siirtymävaiheissa. Arviointi 8/2002. Opetushallitus.

Opetusministeriö. 2004. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2003 – 2008. Helsinki: Opetusministeriön julkaisuja 2004:6.

Sampson J. P. Jr., Peterson G. W., Reardon R. C. & Lenz J. G. 2004. Career Counseling & Services. A cognitive information processing approach. Belmont: Thomson learning.

Sampson J. P. Jr., Peterson G. W., Lenz J. G., Reardon R. C. & Saunders D. E. 1996. Career Thoughts Inventory. Professional manual. Odessa: Psychological Assessment Resources.

Sampson J. P. Jr. & Reardon R. C. 1998. Maximizing staff resources in meeting the needs of job seekers in one-stop centers. Journal of Career Employment Counselling 35, 50-68.

Vuorinen, R. 1998. Ohjaus avautuvissa ja verkottuvissa oppimisympäristöissä. Lisensiaattitutkimus. Jyväskylän yliopisto.

Sähköiset lähteet

Lehdistötiedote 27.5.2005 osoitteessa <http://www.wsc2005helsinki.com/default.asp?t=25&f=2&p=82100&subp=82100&did=3608>

Oikaisu

Ammattikasvatuksen aikakauskirjassa 4/2005 julkaistusta tutkimusprofessori Päivi Tynjälän ja tutkija Anne Virtasen artikkelista ”Työssäoppiminen opiskelijoiden arvioimana tekniikan ja liikenteen alalla sekä sosiaali- ja terveysalalla” oli jäänyt pois merkintä, että artikkeli on läpikäynyt referee-menettelyn.